

Відлуння вмираючого моря

Наслідки пересихання Аральського моря катастрофічні і поширюються далеко за межі Центральної Азії. Як повернути життя в регіон?

Я – скрипаль, і неодноразово переконувався, що музика здатна подолати наші відмінності й надихнути на спільні дії. Зараз дуже важливо, щоб світова спільнота використала дух єдності та креативності для подолання страшною та небаченої екологічної катастрофи, масштаб якої виходить далеко за межі регіонального значення. Ми повинні почати відновлення Аральського моря.

Пересихання Аральського моря, колись четвертого найбільшого озера у світі, є однією з найжахливіших екологічних катастроф, які спричинила людина та її діяльність. До того, як у 1960-х роках через нерациональний забір води для сільськогосподарських потреб радянською владою озеро почало пересихати, в цьому регіоні вирувало життя. Обшир води сягав виднокола, підтримуючи громаду рибалок, яка процвітала. Рибалки витягали сіті, повні риби, годували свої родини й підтримували місцеві ринки. Села вздовж берегів Аральського моря були велелюдними, біля води бавилися діти. Економіка процвітала, ринки повнилися крамом, ремісничими виробами, текстилем. Покладаючись на щедрість природи, громада була тісно пов'язана з морем.

Найбільшу загрозу становлять токсичні солі та мінерали з дна Аральського моря. Їх знайшли на вершинах Гімалаїв, в Атлантичному і Тихому океанах, навіть у крові пінгвінів в Антарктиді

Сьогодні ситуація кардинально змінилася. Розмір Аральського моря значно зменшився, на його місці утворилася нова пустеля Аралкум – площею понад 54 тис. квадратних кілометрів – із засоленим ґрунтом. Рибачькі селища, які колись процвітали, спорожніли, бо робітники поїхали геть у пошуках кращого життя. Місцева економіка переживає занепад. Пилові бурі переносять токсичні часточки, в тому числі концентровані солі, пестициди та інші сільськогосподарські хімікати, що залишилися на відкритому морському дні через інтенсивний забір води і

випаровування. Це створило значні ризики для здоров'я 40 млн людей, які мешкають у басейні Аральського моря. Населення, яке проживає в районах, розташованих найближче до Аральського моря, має вищі показники серцево-судинних захворювань, проблем із психологічним здоров'ям. За даними ООН, 3,5 млн людей у цьому регіоні мають значне погіршення здоров'я, умов праці та життя.

Наслідки пересихання Аральського моря поширюються далеко за межі Центральної Азії. Зміни в озері спричинили зміни регіонального і глобального клімату, сприяючи появі більш екстремальних погодних умов і поширюючи по всіх континентах токсичні пилові бурі, що забруднюють і впливають на якість повітря та продуктивність сільського господарства навіть у Європі й Азії. Найбільшу загрозу становлять токсичні солі та мінерали, що переносять вітри і які виявили на відстані до тисячі кілометрів. Солі з дна Аральського моря знайшли на вершинах Гімалаїв, в Атлантичному і Тихому океанах, навіть у крові пінгвінів в Антарктиді.

Ця екологічна катастрофа – яскрава ілюстрація того, наскільки все в нашому світі пов'язане. Проблеми одного регіону поширюються, впливаючи на інші. Питання питної води посідають чільне місце в міжнародному порядку денному, бо експерти вважають, що майбутні конфлікти та міграція можуть бути спричинені проблемами, пов'язаними з водними ресурсами.

Хороші приклади вже існують

Так бути не повинно. Я бачу потужну метафору цієї ситуації, спираючись на власний досвід у світі музики. Оркестр складається з різноманітних інструментів, і голос кожного з них додає унікальності до шедевру, що твориться спільно. Так само відновлення Аральського моря вимагає спільних зусиль різних країн, організацій, науковців та громадян. На одній скрипці не зіграти цілу симфонію, а, отже, жодна організація не може самостійно зупинити цю кризу. Ситуація вимагає співпраці, інновацій та спільної відданості досягненню спільного блага. Попри те, що повністю відновити Аральське море до його колишніх розмірів неможливо, міжнародне співтовариство може працювати разом, аби поліпшити умови проживання та праці місцевого населення, вирішити проблему засолення ґрунтів і пилових бур, а також відродити деякі екосистеми.

Працюючи спільно з іншими країнами Центральної Азії, Казахстан очолює зусилля з відродження регіону Аральського моря. Впродовж наступних трьох років країна стоятиме на чолі Міжнародного фонду порятунку Аралу (МФСА), що має на меті сприяти регіональному співробітництву у сфері сталого управління водними ресурсами, захисту довкілля й соціально-економічного розвитку.

Спільні зусилля з відновлення частково відродили Північне Аральське море, проте проблеми (зменшення популяції риби та збільшення проблем зі здоров'ям) нікуди не поділися

Всі ці зміни вдалося втілити з допомогою таких програм, як Програма басейну Аральського моря – 4, що охоплює 12 проєктів, спрямованих на адаптацію до зміни клімату, управління водними ресурсами та відновлення екосистем. Регіональна програма охорони навколишнього середовища для Центральної Азії зосереджена на адаптації до зміни клімату, збереженні біорізноманіття, а також покращенні якості води. Обидві програми мають на меті просування найкращих практик у сільському господарстві та регіональному співробітництві, підтримуючи співпрацю між державами Центральної Азії з метою подолання екологічної кризи в регіоні Аральського моря. Перелічені вище програми діятимуть до 2030 року.

Спільні зусилля з відновлення частково відродили Північне Аральське море, проте проблеми (зменшення популяції риби та збільшення проблем зі здоров'ям) нікуди не поділися. Для того щоб зменшити викиди пилу й солі, на ґрунті, що колись був морським дном, висаджують рослини. Цей підхід виявився ефективним у боротьбі зі збільшенням кількості піску та солей внаслідок осушення озера. Починаючи з 2018 року, понад 1,73 млн гектарів плантацій саксаулу висадили в пустелі Аралкум. Казахстан цього року планує висадити ще 275 тис. гектарів для запобігання пиловим бурям, а до 2025 року покрити 1,1 млн гектарів.

Завдяки зусиллям, обсяг води в Північному Аральському морі збільшився до 21,4 млрд кубометрів, причому 1,1 млрд кубометрів додалося не так давно. Зараз до озера надходить 50 кубометрів води на секунду, а це майже вдсятеро більше за минулорічний показник у шість кубометрів.

Потрібно більше зусиль

Не варто забувати, однак, що для цілковитого відновлення регіону Аральського моря необхідна співпраця з міжнародними партнерами та один, спільний підхід серед країн Центральної Азії. Певного прогресу було досягнуто завдяки Міжнародному фонду порятунку Аральського моря. Наприклад, будівництво Кокаральської греблі в Казахстані було завершено 2005 року за підтримки Світового банку, і це допомогло частково відновити рівень води в північній частині Аральського моря, що призвело до відновлення популяції деяких видів риб і поживлення місцевого рибальства. Проте досі бракує комплексних регіональних угод із управління водними ресурсами для справедливого розподілу водних ресурсів річок Амудар'я та Сирдар'я. До того ж масштабні проекти з відновлення водно-болотних угідь, заліснення осушеного морського дна й покращення сільськогосподарських практик не отримують достатнього фінансування. Інтереси водних ресурсів часто програють у конкуренції галузі сільського господарства та економічним потребам. Довкілля не завжди в пріоритеті. Прогрес уповільнює також відсутність координації.

Міжнародне співтовариство може працювати разом із Казахстаном, а також спонсорувати кілька проектів із відновлення регіону Аральського моря. Впровадження ініціатив зі сталого розвитку сільського господарства, таких як водоефективні системи зрошення та методи зміни висаджування культур, дозволить зберегти воду і поліпшити стан ґрунтів. Проекти управління засоленістю ґрунтів, включно з будівництвом дренажних систем і дослідженнями солестійких сільськогосподарських культур, мають важливе значення для підвищення продуктивності сільського господарства. Будівництво опріснювальних установок і систем очищення води забезпечить громади і сільське господарство прісною водою. Регіональні програми управління водними ресурсами з сусідніми країнами зможуть забезпечити справедливий розподіл води. Проекти розвитку екологічного туризму можуть створити альтернативні джерела доходу шляхом популяризації культурної та природної спадщини цього регіону. Проекти відновлюваної енергетики, такі як встановлення сонячних і вітрових електростанцій, зменшать залежність від викопних видів палива та сприятимуть сталому використанню енергії. Програми громадського здоров'я та харчування також мають вирішальне значення для подолання наслідків дефіциту води й забруднення, а також для покращення загального добробуту регіону.

Я, як посол доброї волі, започаткував музичний проєкт «Місія

Арал», що в хронологічній послідовності переказує історію Аральського моря: від його колишньої краси, далі –промислового занепаду й спустошення і аж до надії на відновлення в майбутньому. За допомогою музики я сподіваюся привернути увагу більшої кількості людей по всьому світу до цієї екологічної катастрофи. Саме тоді міжнародне співтовариство повинно об'єднатися і виправити помилки, вчинені в минулому.

Переклад з англійської Ірини Савюк

Марат Бісенгалієв

Марат Бісенгалієв (Marat Bisengaliyev) – казахстанський скрипаль, засновник і музичний керівник першого професійного симфонічного оркестру в Індії, посол доброї волі Казахстану та екологічний активіст.

